

DİN FELSEFESİ

DİN FELSEFESİNİN AMACI

- * Dini inançların tutarlı olup olmadığını inclemek
- * Dinlerin kullandığı dilleri değerlendirmek
- * Dini inançlara dışarıdan bakarak felsefi açıdan değerlendirmek.
- * Dini akla dayanarak inclemek

DİN FELSEFESİNİN PROBLEMLERİ

- metafizik ve kozmolojik problemler
- epistemolojik problemler
- dini hükümlerin dil ve mantık açısından tenkit ve tahlili
- dinin ahlak, sanat ve ilimle münasebeti
- dini sembolizmin anlam ve önemini

DİN FELSEFESİNİN TEMEL SORULARI

- Tanrı'nın temel niteliklerinin tanımlanması
- Tanrı'nın varlığı sorusu
- Vahyin imkani sorusu
- Evrenin yaratılışı sorusu
- Ruhun ölümsüzlüğü sorusu

DİN FELSEFESİNİN ÜZERİNDE DURDUĞU KONULAR

- * Tanrı'nın varlığı, zati ve sıfatları ile ilgili deliller, Tanrı - Alem ilişkisi, Alemden Tanrı'ya gibi metafizik ve kozmolojik problemler.
- * Vahyin imkani, inanma, bilme, şüphe etme, dini tecrübe, dini hükümler vb., bilgi teorileri ile ilgili (epistemolojik) eleştiri ve tahlil gerektiren problemler.
- * Din-ahlak, din-ilim, din-bilim, din-dil, din-simbol, din-siyaset ilişkisi gibi problemlerin analitik yöntemle ele alınması

DİN FELSEFESİNİN DİĞER İLİMLERLE ARASINDAKI FARKLAR

Din Psikolojisi: Dine sadece psikolojik açıdan yaklaşır.

Din Sosyolojisi: Din ile toplum arasındaki etkileşimi inceler.

* Din felsefesi dinin inancı boyutıyla ilgilenir, toplumsal boyutu ile ilgilenmez.

Din felsefesi; ele aldığı konuları rasyonel bir şekilde, detaylı - teferruatlı - bir şekilde analiz ederek ortaya koyar.

DİN FELSEFESİ VE TEOLOJİ (İLAHİYAT) ARASINDAKI FARKLILAR

1. Din Feltesesi; feltefe merkezli bir ilimdir.
Teoloji; din merkezli bir disiplindir.
2. Din Feltesesi; Tanrı'yı, din-bilim ve din-feltefe ilişkisini konu alır.
Teoloji ise din ile ilgili olgu ve fenomenleri konu alır, geniz bir senteze ulaşmaya çalışır.
3. Din feltesesi genel bir ifadeyle eleştirel tarzda ele alır.
Teoloji eleştirmez.
4. Din feltesesi bilimsel bir disiplindir, objektiftir, rasyonel bir bilimdir. Yani aklın tüm olağanlarıyla dinin temel tezlerini sorgular.
5. Din feltesesi teolojiye göre çok daha geneldir.
6. Teoloji Tanrı'yı ve hayatın anlamını vahyin yani doktrinlerle dinin verilerine dayanarak inceler.
7. Teoloji dinden dine farklılık gösterir, taraflıdır.
8. Teoloji belli bir din yada dine ait konuları, sorunları ele alıp, dini haklı çıkarmaya çalışan bir disiplindir.
Din feltesesine göre daha az akademik ve subyektif bir disiplindir.
9. Din Feltesesi teolojiye göre daha akademik, eleştirel ve entellektüel bir faaliyettir.

DİN FELSEFESİNİN DISİPLİN OLMA SÜRECI

* Din Feltesesi kavramını ilk kez kullanan HEGEL

* Türkiye'de:

- dinler feltesesi terimi; Feltefe-i Edyan ⇒ Memduh Süleyman
- Medaris-i İslamiye İslahat Program ⇒ Eşrefzade Muhammed Şevketi
* Kelam kısmında okutulması için
- ilk defa din feltesesi dersi veren ve bu alanda kitap yapan (Feltefe-i Din) MUSTAFA ŞEKİP TUNA (1933)'e kadar
- Din feltesesi dersi filen ilk kez 1975-76 yılında AÜ İF'nde yer almış ve dersi MEHMET AYDIN okutmuş.

KÖTÜLÜK PROBLEMI

→ Tanrı'nın ilim, kudret, irade ve iyilik sıfatlarının dünyadaki kötülük olsusuya bağlılaşamayacağı düşüncesine dayanır.

* maturidi: Kötülük dahil akla gelebilen istisnasız her şeyin yaratıcısı Tanrıdır. ancak Tanrı kötü degildir.

Maturidi ve onun çizgisindeki din bilgileri, insanın filleri söz konusu olduğunda, onu fillerinden sorumlu tutabilmek için, Tanrı'nın, insanın istediği iyi veya kötü hangi yönde ise onu yarattığını, dolayısıyla burada "Tanrı'nın iradesinin insanın iradesine tabi olduğu" fikrine yer vermektedirler.

1. AİHLAKI/SOSYAL KÖTÜLÜK

insanın bilincili ve hür iradesine bağlı ortaya çıkan kötülüğtür.

- adam öldürme - tecavüz
- yalan söyleme - hırsızlık

2. DOĞAL/FİZİKSEL KÖTÜLÜK

Tabiatın bir parçası olup insanı etkileyen hastalık, deprem, yokşulluk, kitilik, eksik doğum gibi doğada gözlenehinen ve istenmeyen oluşum ve değişimlerdir.

3. METAFİZİK KÖTÜLÜK

* "Teodise" kavramını ilk kullanan LEIBNİZ'dir.

Metafizik kötülük kavramında eklemiştir.

→ Varlığın aslen yetkin olmayacağı yani eksik yaratılmış olmasıdır.

* Teist filozoflara göre; insanın hem özgür iradeli hem de sürekli iyiyi seçmek zorunda olması mantıksal açıdan çelişkilidir.

KÖTÜLÜK (TEODISE) PROBLEMİNE CEVAPLAR

1. Mantıksal Kötülük Problemi:

Tanrı'nın kudret ve iyiliğini kabul edip diğer taraftan kainatta kötülüklerin var olduğunu kabul etmek "tutarsızlık mantıksal kötülük problemi"

2. Delilci Kötülük Problemi;

Mantıksal kötülük problemini reddederler; ateist ve teistler

* Kötülük Problemini ilk sistemeştiren EPIKÜR'dür.

1. Tanrı iyidir

2. iyi bir Tanrı kötülige engel olmak ister.

3. Herseye gücü yeten Tanrı kötülige engel olabilir.

4. Kötülük vardır.

5. Öyle ise iyi ve her seye gücü yeten bir Tanrı yoktur.

GEŞİTLİ TEODISE GÖRÜŞLERİ

Filozoflar, Teist Teologlar Kötülük problemine karşı gesitli teodiseler ortaya sürmüştür.

1. İYİLİK METAFİZİĞİ

- * Kötülüğün varlığını inkar ederler
- * Aslolan iyilik, kötülük ise arızıdır.

* Kelamda kötülük meselesi Husun-Kubuk meselesi olarak ele alınır. ibni Sina ve Farabi meseleye mutlak iyi olan bir varlıktan, kötülüğün çıkmasının mümkün olup olmadığı çerçevesinde tartışmışlardır.

→ Augustine:

"iyiliğin azlığı" kötülüğün ortaya çıkmasına neden olmuştur.

→ ibni Sina:

"iyilik metafiziği"

Vacibul Vücud olan Tanrı aynı zamanda iyidir.

Tanrı evreni en mükemmel şekilde yaratmıştır.

→ Farabi:

Sudur Nazariyesi çerçevesinde;
"Asıl önemli olan Hayır ve nizamdır. Kötülüğün seylere duhulu sadece arızıdır"

Sudur Nazariyesi; herşeyin birden tam bir nizamo uygun olarak yaratılmasıdır.

2. İYİM SERCI TEODISE

* Gazzali: Allah'ın sıfatları yönüyle yaklaşır.

"mercut dünya mümkün dünyaların en iyisidir"

Her türlü kötülüğel(!) rağmen ilahi adalet her yeri kuşatır.

Leibniz'de aynı düşüncayı savunur.

3. ÖZGÜR İRADE SANUNMASI

* Alwin Plantinga Özgür iradeyi kabul etmekle birlikte;

* Tanrı'nın varlığı ve kötülük bir arada olabilir.

* Kötülüğün varlığı, Tanrı'nın ilim, irade, kudret, iyiliği ile gelisen bir durum değildir der.

4. RUHSAL OLGUNLAŞMA / NEFS EĞİTİMİ

* John Hick Özgür irade savunmasına benzemez.

Ruhun olgunlaşma sürecinde hem doğal hemde ahlaki kötülüğün ortaya çıkacağı gevre kaçınılmazdır.

5. SÜREĞ TEODİSESİ

Tanrı gücü sınırlı, değişken bir varlıktır ve zaman içerisinde mükemmelleşeceğ bir varlıktır. Kötülüğü ortadan kaldırma sebebi gücün sınırlı olmasıındandır.

İMAN PROBLEMI

İmanın Gerçekleşme Süreci

İLGİ:

- Sartları:
- ilgi duyacak zihin; inanan
 - nesne, konu vs.; inanılan
 - iradenin bu konuyu secmesini sağlayacak diğer şartlar.

SÜPHE:

Farklı alternatiflerin olmasından dolayı karar vermeden önceki tereeddülu zihinsel durum.

ZAN

Süphenin aksine kesin olmamakla beraber içinde bir tür hüküm barındıran zihni durum.

İNANÇ

Bilgi ve imana temel teskil eder.
İnsan artık seçimini yapmış, bir hükmeye ulaşmış, zihninde bir kanaat ve hüküm oluşturmuştur.

FAKTÖRLERİ:

1. İÇ Faktörler

a. **Zihin:** akılçi (rasyoneliler)
deneyçi (empiristler)

inanç sadece zihinsel işlemlerle oluşur.

b. **İrade:** Duns Scotus
insan inanmak istediği için inanır.

c. **Duygu:**

inanç bir çeşit kalp isi dir...

2. Dış Faktörler

a. **Haberler:**

SDZ ve yasıtalarıdır.

Dolaylı olarak kurulan bir ilişki → metin, kitap, şahis, peygamber

b. **Kişisel Tecrübe ve Tanıklık**

Doğrudan ilişki kurulur.

inanın kişi doğrudan kendi tecrübeleriyle inanır.

BILGI

inanç bilginin bir alt mertebesindedir. Bu sebepten; iman ile bilgi aynı anda kişide bulunabilir fakat bilgi ile inancın aynı anda kişide bulunamayacağı, imanın doğru inanca veya bilgiye dayalı olduğu gerekür.

İMAN

Epistemolojik bir kavram, yani bilgiyle ilgili olan ve bilgiye dayanan bir kavram, zihni bir durum, fiille tamamlanan bir süreç olarak ele alınır. "Tasdik" standart alınır.

*İman- inanç ilişkisi

- inanç, bilgiye daha yakın iman ise daha uzaktır.
- İslam inanç sistemine göre iman inanç demek değildir, iman inancı aşar.
↳ subjektif kesinlik tasır.

*İman- Bilgi ilişkisi

iman bilgiye dayalı bir tasdik olup bilme ve kavramıyla ilgili bir içeriğe sahiptir.

VAHYİ

1. Doktrin / Önerme Merkezli Vahiy

- * Vahyin muhtevası hakikatın bilgisidir.
- * Hakikatlerin Tanrı tarafından önerme formunda bildirilmesi

2. Sudurcu Yaklaşım / Feyezan

Farabi ve ibni Sina gibi Meşhur filozofların görüşüne göre ne vahiy bir bildirim ne de vahyedilen şey hakikatidir. Vahiy faal akıldan sudur eden bir "feyezan" vahyedilen şeyde hakikatın sembolleridir.

3. Kişi Merkezli

Vahyedilen şey önerme formunda ki bir dizi hakikat değil; doğrudan doğruya Tanrı'nın zatıdır. Tanrı'nın Hz. İsa'yı hulul ederek kendisini itse etmesidir.

MUCİZE

Bir fiili mucize olabilmesi için taşıması gereken
ÖZELLİKLER:

1. Allah'ın fiili olmalıdır.
2. Tabiat konularına aykırı olmalıdır.
3. İnsanların benzerini gerçekleştirmesi imkansız olmalıdır.
4. Bizzat Peygamberlik iddiasında bulunan kişi ortaya koymalıdır.
5. Peygamberin iddiasına uygun bir şekilde vuku bulmalıdır.
6. Peygamberin mucize olarak iddia ve izhar ettiği harikulade şeyler gelişki içermemelidir.
7. Mucize genelde, peygamberlik iddiasından sonra olmalıdır.

ÖLÜMSÜZLÜK PROBLEMI

a. Ahlaki Ölümzsüzlük

"Eğer ölümden sonra hayat olmasoydı hersey mübah olurdu."

b. Bilimsel Açıdan Ölümzsüzlük

Ölen insanlarla iletişim mümkün görülmektedir. Russel zihin beden ilişkisi ile ilgili yeni bilgilerin ruhun ölümzsüzlüğünü teyit ettiğine inanmaz. Ona göre ölüm akli, bilincili hayatımda sonu demektir.

c. Metafizik Açıdan Ölümzsüzlük

Platon: Ruh kendi kendine hareket etme, kendi hareketinin kaynağı olma imkanına sahiptir. Bedenden önce varmış sonra da var olacaktır der.

* Nefsin ölümzsüzlüğü yada bedensiz hayat görüşü

Eflatun, Descartes, Kant
Swinburne, ibni Sina

* Bedenlerin dirittiği: *

Cismani Hasır

Kelamcılar

* Nefsin yeniden bedenle birlleşmesi

Gazzali

Thomas Aquinas

HEGEL

Eseri: Din Felsetesi Üzerine Konferanslar

- * "Din Felsetesi" kavramını ilk kullanan filozof Hegel'dir
- * Felsete tarihinde, din felsetesini bilimsel bir disiplin olarak ilk kez alıp tartışan filozof Hegel

HEGEL'İN DIN FELSEFESİ ANLAYISI

- * Ona göre din felsetesi genel felsetenin özel bir dalıdır. Din felsetesi ile genel felsete arasında konu bakımından bir fark vardır;
- * Din felsetesi, dinin felsetede felseti olarak incelenmesidir. Genel olarak konusu din ve tanrıdır.
- * Onun din felsetesinin yöntemi konusundaki görüşü Spinoza gibidir; Hiçbir felseti ve bilimsel disiplinin kendine has bir yöntemi yoktur, bütün disiplinler için tek bir yöntem vardır. Ve bu da her disiplinin konu aldığı konum ya da fikrin kendisidir.

Yani din felsetesi hem fikirdir, hem doktrindir, hem de yöntemiştir.

- * Hegel'e göre din felsetesinin amacı: din - bilim çatışmasını ortadan kaldırmaktır.

- * Hegel'in din felsetesi anlayışı, genelde felseti ve din savunuculuğu şeklinde dir. Onun din felsetesi misyoner özellikler tasır.

* Hegel nasıl bir yol inceliyor?

→ Evrensel bir din tanımına ulaşabilmek için tüm tarihi dinleri esas olarak inceler (İslam hariç)

→ Ona göre insanlığın en eski zamanlarından beri olan dinler hakikati anlatır.

→ Yahudilikten önceki dinler hakikatin içkinlik boyutunu, Yahudilik ise hakikatin aşkinlik boyutunu anlatır.

→ Hristiyanlık ise hem içkinlik hem aşkinlik boyutunu anlatır.

Bunun içinde Hristiyanlık son dindir.

* Ona göre Hristiyanlık son din olduğu için, çalışmalarında hiçbir şekilde İslamdan bahsetmemiştir.

Hegel'in İki Farklı Din Kavramı

Tarihi / FORMEL DIN

* Tanrı'nın insanlara vahyettiği belirlenmiş dinlerdeki din kavramı. Bunlar vahiy məhsulu dinlerdir ve obayıyla inanweri degiller.

* Mutlak din kavramının aşamaları aşamalar gelisen birer mertebedir.

MUTLAK / FELSEFI DIN

* insanın felsete yoluyla, bütün hakkında elde edebildiği bilgi ve suur hali

* Tarihi din kavramının felsete ile genelleştirilmesi

* Tarihi din kavramını ortadan kaldırma, onu felsete olarak geliştirir ve ona yeni bir şekil verir.

* Mutlak din, tarihi din kavramının felseti bilgisinin ruhtan olusturduğu dindir.

Hegel'in Tanrı Düşüncesi

Kendinde mutlak zat
olan sonsuz Tanrı

Olgusal ve Olgunun içeriği
olan Olgu Tanrı

GOURD

* Din Felsete'sine özel bir statü kazandirmaya çalışmıştır.
Din Felsetesi adında yazdığı eserini tamamlamadır ölüyor.

* Din Felsetesinin iki Esas Konusu vardır.

1. Dini Eurenin Belirlenmesi

2. Din Olgusunun Özünün ve Sürecinin Açıklanması

* Gourd'a göre insanların başlangıcında din herseydi.
Din merkezdeydi. Buna göre din bütün bilimlerin özüdür.
Bilimler bu dinin özünden ortaya çıkarıp ayrılmıştır ve
zamanla alt dallara ayrılmışlardır.

* Din Olgusunun Özünün ve Sürecinin Açıklanması

"Once olguları araştırma konusu yapar, bu olguların dinelliği sonradan fark edilir. Çünkü Gourd'a göre dini tayin eden ve belirleyen Tanrı değildir, Tanrı'yı belirleyen dindir."

* Gourd'un din felsetesi bu discipline dayanır. Kanonik:

"Genel olarak doğruluğu yalanstan ayırmaya yarayan kurallar ilmi". Din felsetesi kanonige dayandığı için matiksol bir yöntem kullanılır. Matığın kuralları, din felsetesininde kuralları, matiktaki değerler din felsetesi içinde gelirlidir.

Gourd'a göre din

İnsan ruhunun kendiliğindenliği ile tanının kendiliğindenliğinin sürekli müsterekliğidir. Bu müstereklik önceden bingörülmemeyen ve belirlenmemeyen bir faaliyettir.

* Gourd'a göre din ve bilim felsefesi en önemli sorun, bilgi meselesidir.

Böylece ne din bilimi ne de bilim dini ortadan kaldırıbilecektir. Çünkü dinde, bilimde kendi varlıklarını insanlığın tarihi çalışma türlerinden alırlar. Burada önemli nokta şudur; Tanrı zihne bağlı değil zihne bağlı olan şey din denen şeyin kendisidir.

* Gourd'a göre din tarihsel bir kurumdur ve tarih içinde ~~süreç~~ göre Tanrı anlayışları olsun.

Hegel'in aksine Gourd, din-bilim ayrılığının devam edeceğini söyley.

Ne bilim dinin sahnesine müldehale eder, ne de din bilimin sahnesine. - Buların ikisi de birbirini tamamlayan iki yandan.

! Din felsefesi kavramını ilk kez kullanan HEGEL

! Türkiye'de ilk dafa din felsefesi dersi veren ve bu alanda kitap yapan MUSTAFA SEKİP TUNC

! İlk ahlak filozofu SOKRATES

! Ahdak felsefesi kavramını sindiki anlamıyla kullanan ARISTOTELES

ATEİZM

ÇEŞİTLERİ

1. Negatif Ateist; Tanrı'nın varlığına inanmaz. Başkalarına bunu kanıtlamak ve delillendirmek için uğraşmaz, pasif kalır.
2. Pozitif Ateist; Tanrı'nın varlığına inanmamakla kalmayıp, bunu başkalarına gereklilikleriyle delillendirip ispatlayarak onlarında kendisi gibi düşünmelerini ister.
3. Pratik Ateizm; Tanrı'nın varlığı reddedilmez ama O'na öünsüz ve gereksiz bir yer verilir.
4. Teorik Ateizm; Teizm'e dört tez ileri sürüerek karşı çıkar.
 1. Epistemolojik tez
 2. Metafiziksel tez
 3. Psikolojik, Sosyolojik, Ekonomik tez
 4. Matiksal Tez

ATEİSLİK KANITLAR

1. MATERİALİZM / maddedilik

- * Var olan herşey maddeden olup, ezelidir.
- * Doğadışı bir alan ve otorite kabul edilmez.
- * Atomculuk; Evren küçük yapı taşıları olan atomlardan meydana gelir. Bu atomlar bölünemezler.
 - Eşari kelamcısı BAKILLANI'de "atomun bölünemeyeceğini (el cüzi la yetecarza) savunmaktadır.
 - Mutezile alim Nazzan bu görüşü reddeder.
 - * Eski Yunan Felsefesinde Leukibus, Demokritos, Epiküros
 - * Modern Temsilcileri; FEUERBACH, MARX, NIETZSCHE, FREUD, SATRE, AVER

2. FİZİKALİZM

- * Var olan herşey fizikidir. Tanrıyi reddeder.

3. NATÜRALİZM

- * Doğanın doğa dışı sebeplerle açıklanamayacağını, doğadışı bir gürün, varlığın bulunmadığını iddia eder.

4. POZİTİVİZM VE MANTIKSAL POZİTİVİZM

- * AGUSTE COMTE'UN sistematize ettiği pozitivizm 199y'da Tanrı'nın varlığı bilgisinin imkanını mümkün görmemektedir. Çünkü insanın bilgisi deney ve gözleme ile sınırlıdır.
- * MANTIKSAL POZİTİVİZM 1920 yıllarında Viyana çevresinde kuruldu.
- * Pozitivizm Türkce'de ⇒ "Olguculuk"
- * AGUSTE COMTE'a göre insan zihni sırasıyla 4 evre geçirmistir.

1. Teologik Evre:

Zihnin ilk aşaması (Tanrı ve Hoyal dönemi)

2. Metafizik Evre:

Sayıtluk dönemi, olaylar Tanrı ve Ruh ile ilgili değildir.

3. Pozitif (Fizik) Evre:

İnsanlığın geldiği son evre

→ KANT; insan bilgisinin duyu üstü gerçekliğin bilgisini bilemez dierek, metafizik bilgiyi tartışmalı hale getirmistir.

ATEİZMIN DAYANDIĞI BAZI TEORİLER

1. Soziolojik Teori:

EMILE DURKHEIM

"Tanrı toplum tarafından üretilen hoyal ürünüdür"

2. Psikolojik Teori:

FREUD - FEURBACH

"Yansıtma Din Teorisi"

Tanrı fikrinin çocukta baba imajını yansıtması

AKIL VE İMAN

1. Akılçılık

- * Doğru bilgi ancak akıl ve düşünçüyle elde edilir.
- * Bilginin doğruluğu duyumlarda ve deneyimlerde (deney, gözleme) değil insanın düşünce ve zihninde saklıdır.

2. Kati Akılçılık / Delil - Delilçilik

- * Temsilcisi William CLIFFORD "akla uygunluk"
Ona göre; inancı sisteminin kabul edilmesi için şüpheler giderilmeli ve bu esaslar bir delile dayanırmalıdır.
- * Alvin Plantinga; Tanrı inancını delillendirmeye gerek olmadığını söyleyler.
- * In'ikası Edille → Delilin çürüttülmesi ile medlulünde çürütlüğüne görüşü kelamda bu şekilde isimlendirilir.
Bakılları savunur, Gazzalı reddeder.
- * Kati Akılçılıkta; Aklen inanmakla beraber birde delil olması gereklidir. Akılçılıkta ise delil yoktur.

3. Fideizm / İmancılık ve Pragmatik iman Anlayışı

- * Temsilcisi KIERKEGAARD'dır.
- * Hristiyanlık düşüncesinde önemli bir yere sahiptir.
- * iman akla dayanmaz. Akli yok sayar (sadece iman yeterlidir)

4. Eleştirel Akılçılık

- * inancı esasları 6 tanedir. Onları ispatlamak imkansızdır.
Ancak aklen eleştirerek, değerlendirerek inanabiliriz.

DİN DİLİ

1. Mantıksal Pozitivizm düşünçeyi benimseyenler ve Tanrı'yı inkar edenler.
2. Geleneksel Teist inancı düşüncesini benimseyenler ve Tanrı'yı kabul edenler.
3. Dil Oyunları Teorisini benimseyenler ve Tanrı anlamı yere ve şartlara göre değiştir diyenler.

← Arka sayfa

Din diline yöneltilen eleştirilere karşı cevaplar;

1. Doğrulama ilkesi ve Din Dili

Bir hükümlün (bir dilin) doğrulanması ancak gözleme, duyu, tecrübe ile meydana gelir.

Temsilcisi → A. J. Ayer Eseri → Din, Doğruluk ve Mantık

2. Yanlışlama ilkesi

Bir delilimiz olmadığı müddetçe, o şey doğru dur.

Fikihta = istishab; Mesalih-i mürsele gibi.

Temsilcisi → Antony Flew

Ona göre önermelerin amacı, dini iddiaların olgusal ve bilgi verici olmadığını göstermektedir.

3. Ameli Hayat ve Din Dili

Doğrulamacı ilkeye karşı çıkarlar ve derler ki dini bilim gibi değerlendirmeyin, o din bir sanat, mantık ve matematik gibi değildir.

Temsilcisi → Wittgenstein "Birşeyin amacı kullanıldığı bağlama göre değişir."

4. Eskalotik Doğrulama ve Din Dili

Dini hükümler; bu dünyada iman konusu, diğer dünyada bilgi olacaktır.

Temsilcisi → John Hick

5. Linguistik Tahiller ve Din Dili

Anlamı olma ile doğrulanma her zaman birdeş değildir.

6. Tenzihî Din Dili

Tanrı günlük dil ile anlaşılamsız.

Mutezile mezhebi Tevhid ilkesi gereği "Allah'ın sıfatlarının zatıyla aynı olduğu" görüşüyle tenzihî bir dil kullandığını göstermektedir.

7. Dini Sembolizm

Kelimeler yetersiz, ancak Tanrı'yı sezebiliriz.

Temsilcisi → Paul Tillich Ona göre; Tanrı'yı tasvir etmede kelimeler yetersiz kalabilir, kelimeler yerine semboller kullanılmalı.

8. Din ve Mitoloji

Mitler bir toplumun değerleri, kimliği, tecrübeleridir.

Doğrulüğuna bakmaya gerek yoktur.

Temsilcisi → Rudolf Bultman ve M. Ahmed Halefullah

9. Analogik Yaklaşım

İki şey arasında karşılaştırma yapmak insanın sadakatini köpeğin sadakatini

Temsilcisi → Thomas Aquinas

aynı şey değildir.

DİN VE AHLAK

Din-ahlak ilişkisi genelde iki şekilde roku bulmustur.

1. Teologik Ahlak

Dinden hareketle bir ahlak sistemi kurulması

2. Ahlaki Teoloji

Ahlaktan hareketle teologik sistem kurmak

Kant'ın → ahlaki teoloji kurgusu

? Eflatun "Acaba birsey Tanrı istediği için mi iyidir, yoksa iyi olduğunu için mi Tanrı Onu istemektedir?"

Cevapları:

1. Ahlaki dine dayandıran görüşler

Dinden Ahlaka Gitmek
"Teologik Ahlak"

Ahlaktan Dine Gitmek
"Ahlaki Teoloji"

2. Ahlak ve dini iki ayrı alan olarak görünen görüşler

3. Ahlak ile din arasında kurulan nedensel ilişki kurulamayacağı dile getiren görüşler.

Bartley Din ile Ahlak ilişkisi

1. Özdeslik ilişkisi

Din ahlaktır / Ahlak dindir

2. Uyumluluk ilişkisi

Din ve ahlak uyumludur ancak özdes degildir.

Ahlak dinden türetilir ya da din ahlaktan türetilir.

3. Bağımsızlık ilişkisi

Din ve ahlak uyum içindeyse de birbirinden türemeler

Ne özdeslik ne parça-bütün ilişkisi vardır.

4. Kisman Uyumsuzluk ilişkisi

Bütünlükle olmasa bile bir dereceye kadar uyumsuzluk ve çatışma vardır.

5. Dışlayıcılık ilişkisi

Din ve ahlak arasında uyumluluk söz konusu degildir

Biri diğerini karşılıklı olarak yok sayar.

DİNİ TECRÜBE (VICDAN)

- * Bireysel yaşadığımız durumların bizi Tanrı'ya götürmesidir.
 - * İnanç sahibi bir insanın Tanrı'yla iletişim içinde olmasıdır.
 - * Yaşam, Deneyim, Sezgi
 - * Vahye dayanan dillerin doğruluk boyutu açısından önemlidir.
En üst düzeyde dini tecrübe boyutu vahiydir.
Vahiy Tanrı'nın aleme müdahale ettiğinin en önemli göstergesidir.
 - * Panteizm dini tecrübeyi anıtlayamamaktadır.
 - * Dini Tecrübe Delili ilk kullanan Schleiermacher
- Dini Tecrübenin Yapısı**
- Hissetme olarak dini tecrübe
 - Algusal tecrübe olarak dini tecrübe
 - Dini inançlara dayalı yorum olarak dini tecrübe

DİN-BİLİM İLİŞKİSİ

6. Barbour din-bilim ilişkisini dört kategoriye ayırır.

1. Çatışma: Aynı mekanlardaki egemenlik için, rekabet ve savaş içindedir. Kopernik ve Galileo'nun bulguları, Evrim teorisi
2. Ayrışma: Tam bir farklılık, ayrılık, bölünme ve kompartimanlaşma vardır.
3. Diyalog: Zıtlıklar bulunduğu gibi benzerliklerde görülür. Barbour entegrasyon çalışmalarına girmeden önce her iki alanın imkanlarının ortaya konulması gerektiğini bununda diyalogla mümkün olduğunu savunur.
4. Entegrasyon: Uyum ve bütünlük

TANRI TASAVVURLARINDA ÖNEMLİ VAKLAŞIMLAR

TANRININ VARlığını KABUL EDENLER

Teizm

- Tanrı yaratıcıdır
- Konuşucudur
- herşeyi biliir
- en yüce varlıktır.
- İlahi dînlerdeki tanrı tasavvuru

PANTEİZM

- Vahded-i Vâhid ibni Arabî
- SPINOZA
- Herşey tanrıdır.
- Tanrıda herşeydir.
- Tanrı ve evren bir dir.
- naturalist**
- Tanrı, aleme eriten goraş
- idealiste
- topyekün alemi tanrıdan eriten

Deizm

- Tanrı evrene müdahale etmez
- Tanrı'nın vahiyile bilinmesine ihtiyaç yoktur.
- Akıl yoluyla bilinebilir.
- Dogmanın içinde ve dışındadır.

temsilcileri

- Ebu'lbeckir er Razi
- Voltaire
- Rousseau
- Hobbes

TANRININ VARlığını REDDEDENLER

ATEİZM

- Kurkuclar
- Maddediciler
- Positivistler
- Teizme karşı doğmuştur.
- pozitif (açık) ateist**
- tanrıının var olmadığını inanma
- negatif (örtük) ateist**
- tanrıının varlığını inanmama
- tanrıının varlığını inanmayan kişi

TANRININ VAR OLUP OLМАDIĞINI BİLMENENLER

PANENTEİZM

- "Sürek teizmi"
- "Çift kutuplu teizm"
- "Dialektik teizm"
- Herşey tanrıda dir.

★ tanrı algısı, çift kutuplu

→ tanrı hem değizgen hem değismeyen

→ hem mutlak hem sınırlı

→ zamanın hem içinde hem dışında

→ hem sınırlı hem sınırsız

→ tanrı mutlak (yönyüyle askin) hem askin izati (yönyüyle iktin) hem iktin

★ "dünya tanrıının bedenidir" Alfred North Whitehead

AGNOSTİZM

- ★ Huxley "agnostic"
- Tanrıının var olup olmadığını bilinemez
- ★ Bertrand Russel

TANRI'NIN ALEMLE İLİŞKISİNİ ESAS ALAN TASAVVURLAR

POLİTEİZM
"Gök tanrıcılık"

HENOOTEİZM Max Mäller
bir tanrıya bağımlı, diğer tanrıları da kabul etme

**"Teizm"
MONOTEİZM**
Tek bir tanrı
Tanrı kendi kendine var her şeyi yaratıp ve en yüce olanıdır.

PANTEİZM
evrenin tanrı ile özdeş olması

DEİZM
Dini, vahyi, peygamberi reddeder.
Tanrı sadece yaratır.
Sonrasında asia karışır.

PANENTEİZM
Tanrı evrene dahildir.
Euren bir anlamda tanrı söylebilir

bir ümidi

DUALİZM iki korsit ilke
Bircilik ve cüccülük
Birbirine karşı iki tanrı
birisi iyi, diğeri kötü

metafiziksel ve teologik

MUTLAKÇI MONİZM
hersey madde ve enerjiden

Tanrıının varlığı ve yokluğu ispat edilemez.

AGNOSTİZM

Tanrı bilinemez
bitinmez

ATEİZM X Teizmin karsısı

Tanrıının varlığını tamamen reddederler.

→ doğa kendi kendine var olmuştur.

NATURALİZM

Ateizmin olumlu ifadesi:
Budizm Terava'da da görülür.

Tanrı kaynaklı olmayan hımanist din anlayışı

ANTROPOMORFİZM insan
Biciümcilik
insan biciiminin ve niteliklerinin başka bir varlığa etrafılmesi dir.

ALLAH'IN

VARLIĞININ DELİLLERİ

Tanrı'dan evrene

1. ONTOLOJİK DELİL

* Tanrı'nın var olmasını onun varlığıyla kanıtlamaya çalışır.

* Tanrı mutlak manada mükemmel varlıktır. Varlığı zorunlu dur.

* Tanrı'nın zorunlu varlığını bir şekilde temellendirmeye çalışada bu kanıti açık bir şekilde kullanan ANSELM'dir.

* Tanrı insan zihnine mükemmel varlık fikrini mutlak olarak koymustur.

2. KOZMOLOJİK DELİL

* Erek bilimsel delil
* Kozmolojik delilden farklı; Alem varlığına değil, içindeki gaye ve düzene dayanır.

a. GAYE VE NİZAM DELİLİ

* Evrendeki mükemmel düzen
* "Teleolojik Delil"

* W. Paley → Saat Analojis

"Alem basit bir taza değil, her bir parçasının bir **Amac** ruin düzeltendiği bir saate benzemektedir."

* Kelamcılar kullanır.

2- KOZMOLOJİK DELİL

a. HADİS DELİLİ

* Hadis kelimesinin coguludur. Hadis sözlükte "sonradan var olan şey" manasındadır.
* Sonradan meydana gelen dolayısıyla yaratılmış olan şeye hadis, onun yaratıcısına muhlis denir.
* Evren herşeyiyle sonradan meydana gelmiş hadis bir varlıktır. Buna göre her hadisin - sonradan olanın - bir var edicisinin muhlisi bulunması akı bir zorunluluğuktur.

Evrenden Tanrı'ya

* Alem delili
* Evrenin varlığından harekette Tanrı'nın varlığını gitmek.

b. İMKAN DELİLİ

* Kindi, Farabi ve İbni Sina
* Varlık ya zorunlu (vacib), ya da zorunsuz (mümkin)dır.
Varlığı zorunlu (vacibul vücu) olan sadece Allah'tır.
* Varlığın var olması veya yok olması mümkünense kendisini varlık sahasına çıkaracak bir yaratıcıya ihtiyaç vardır.
İste mümkün varlık olan evrende, varlığını yokluğunaya tercih edecek bir yaratıcıya ihtiyacı vardır. Bu vacib Allah'tır.

c. İHTİRA DELİLİ

Evrendeki bütün varlıklar da görülen canlılık kendisinden olmayacağından Tanrı'nın bir icadıdır. "Kuru kütükten tatlı quş"

b. İNAYET DELİLİ

* Yeryüzündeki bütün varlıklar insanın varlığına uygun yaratılmıştır. Bu uygunluğu yaratın bir yaratıcıya ihtiyacı vardır. Bu da Tanrı'dır.

"LÜTUF DELİLİ"

* İBN RÜŞD

"İCAT DELİLİ"

4. AHLAK DELİLİ

* "İyi Formu" "en yüksek iyi"

* Kurucusu : KANT

* Herşeyi bilen, herşeye gücü yeten ve ahlaki mükemmellige sahip bir iradeının varlığı (Tanrı) sayesinde en yüksek iyinin gerçekleşmesini umabiliyoruz.

İLK SEBEP DELİLİ

"ilk illet delili"

* Bütün varlıkların var edici bir ilk sebebi olmalıdır. Bu sebep ilk mevcuttur. Onun varlığı için bir sebep yoktur.

* İlk Sebep - Tanrı'dır.

TEMANU DELİLİ

Burhan-u Temanu

* Bir evrende iki Tanrı olmaz. Birden fazla ilah olmayacağıni anlatmak için kullanılan delil

* Kelamcılar kullanır.

EKMEL VARLIK * FARABI

* Kemalden türetilmiştir.

* Zihinde tasarılanın ekmele varlık fikrinden hareketle Allah'ın varlığını ispatlamaya çalışmıştır.

5. DİNİ TECRÜBE DELİLİ

* Tasavvutta; 2evk, Nejd, Cezebe → mistik hal

* Eleştirileri;

- Dinden dene, kültürden kültüre değişiklik arz etmektedir.
- Tamamıyla özeldir.
- Karakter üzerindeki müspet tesirlerini bir çok insan kabul etmektedir.

* William Tawer, Richard Sewinburne, John Hick, Plantinga

DiĞER DELİLLER

FİTRAT DELİLİ

* Inanmak fitri bir ihtiyacıdır.

* İnsan zora düşüğünde yüce bir yaratıcıya ihtiyaç duyar.

*) Hastahanelerde edilen dua kadar camilerde edilmez.

KEMAL DELİLİ

* Allah dışında hiçbir şey mükemmel değildir.

* Allah dışında var olan hersey eksiktir ve kemale doğru yol alır. Bu kemal sahibi ve ebedi bir varlığın var olmadığını gelir. Kemal olan Allah'tır.

BURHAN-ı TEVARUD DELİLİ

? Eger yerde ve gökte birden fazla ilah olsaydı, bu alem ne olurdu?

* 1. Bütün ilahlar ortak kuvvette var etseydi, bu onların hiç birinin tek başına var etmeye gücü yetmedi demektir. Bu acizlidir, Tanrı aciz olamaz.

2. Alem bu ilahlardan ayrı ayrı yaratılmıştır. Bu durumda alem ilahların biri tarafından yaratılmışsa diğerleri lütünsüzdür.

3. Veyahut alem ancak birinin irade ve kudretiyle yaratılmıştır. Eger alem birinin irade ve kudretiyle meydana gelirse diğerlerinin yaratmadı hürbir tesiri yoksa bu da batıldı.

* Bu üç temel batıl olunca Allah'ın vahdaniyeti ortaya çıkar.

* Tanrı'nın önermelerle birliği delillerdir.

DİNİ GEŞİTLİLİK

DİNİ DİŞLAYICILIK

- ? Tek bir din mi haktır ve • Kurtuluşa erdiricidir?
- * Sadece kendi dinine inanan insanların kurtuluşa ereceğini savunur.
- * Diğer din mensupları üstün bir ahlaka sahip olsalar bile kendi dilleri aracılığıyla kurtuluşa eremezler.
- * Diğer din mensupları kendi dillerinden döndürülüp hak olarak görülen dini inanca inandırılmalıdır.

DİNİ KAPSAYICILIK

- ? Bu huk dink birlikte başka dillerde hak ve kurtarıcı kabul edilebilir mi?
- * Kurtuluşun diğer diller aracılığıyla da mümkün olduğuna inanmakla beraber asıl kurtarıcıların kendileri olduğunu söyleyler.
- * Ahirete hazırlanmodo asıl kurtarıcı bizleriz ancak diğer diller sadece hazırlık görürler.
→ 2 anahtar kelime; "hazırlayıcı" "sadece"

DİNİ GOÇULCULUK

- ? Yoksa hukuk değerini açısından bütün diller eşit midir?
- * Mutlak ve iltihabi bir hukuk var. Dillerde bu mutlakla ulaşır ve onu eşit derecede temsil eden farklı yollardır.
Bu yolların hangisi takip edilirse edilsin sonucunda kurtuluşa ulaşılır.
- Temsilcileri;
JOHN HICK → kör adam ve fil
ERNEST TROELTSCH
SEYYİD HÜSEYİN NASR